Haven Werkendam en Integraal Riviermanagement

Unieke kans op integraal verbinden

Gemeente Altena

Juni 2019

Voorwoord

Beste partners,

Met gepaste trots presenteren wij u ons gebied. We nemen u graag mee in onze plannen en ambities die wij de komende jaren willen realiseren. Deze brochure is bedoeld als naslagwerk.

Gepaste trots of eigenlijk vol trots.
Want Werkendam heeft op het gebied van maritiem, van waterveiligheid en van natuur veel te bieden, ook aan u. Denk bijvoorbeeld ook aan ruimte voor de overnachtingsplaatsen en Kaderrichtlijn Water-doelen.

Wij, lokale bedrijven in de scheepvaart en gemeente, kunnen samen met u een integrale bijdrage leveren aan het bereiken van de doelstellingen op het gebied van waterveiligheid, van duurzame mobiliteit en van het klimaat van dit kabinet. Kortom, aan integraal riviermanagement.

Binnenvaart, de verduurzaming daarvan en innovatie zijn onze specialiteit. Onze locatie, centraal op het kruispunt van belangrijke vaarwegen tussen Rotterdam - Antwerpen en Rotterdam - Duitsland is uniek.

De nabijheid van de Biesbosch en brede uiterwaarden bij Sleeuwijk maken Altena tot een bijzondere en prachtige plek

Onze ambitie is groot, net als onze wil om samen met u resultaten te boeken die in ons aller belang zijn. Wij hebben u nodig, maar wij komen niet met lege handen.
U weet, onze ultieme wens is de realisatie van een havenuitbreiding in Werkendam. Wij weten welke doelstellingen u heeft te behalen op de hierboven genoemde gebieden. Laten we de handen ineenslaan en samen bekijken hoe wij elkaar kunnen ondersteunen in het bereiken van resultaten.

Matthijs van Oosten
Wethouder gemeente Altena

Een integrale visie

Aanleiding

De gemeente Altena wordt aan de noordzijde begrensd door de rivier de Merwede, een belangrijke corridor voor de scheepvaart met uitstekende verbindingen naar Antwerpen, Rotterdam en Duitsland. Deze positie heeft er toe geleid dat zich een vooraanstaand innovatief scheepvaartcluster heeft gevormd in de haven van de kern Werkendam. Deze haven is tevens de derde binnenvaarthaven van Nederland voor wat betreft het aantal geregistreerde schepen dat hier de thuishaven heeft. De haven is volledig benut. Vanzelfsprekend gaat deze positie ook samen met andere gebruiksfuncties van de rivier. Daarnaast ligt er ook een flink aantal opgaven in het gebied vanuit zowel Rijk, provincies als Waterschap Rivierenland.

Opgaven

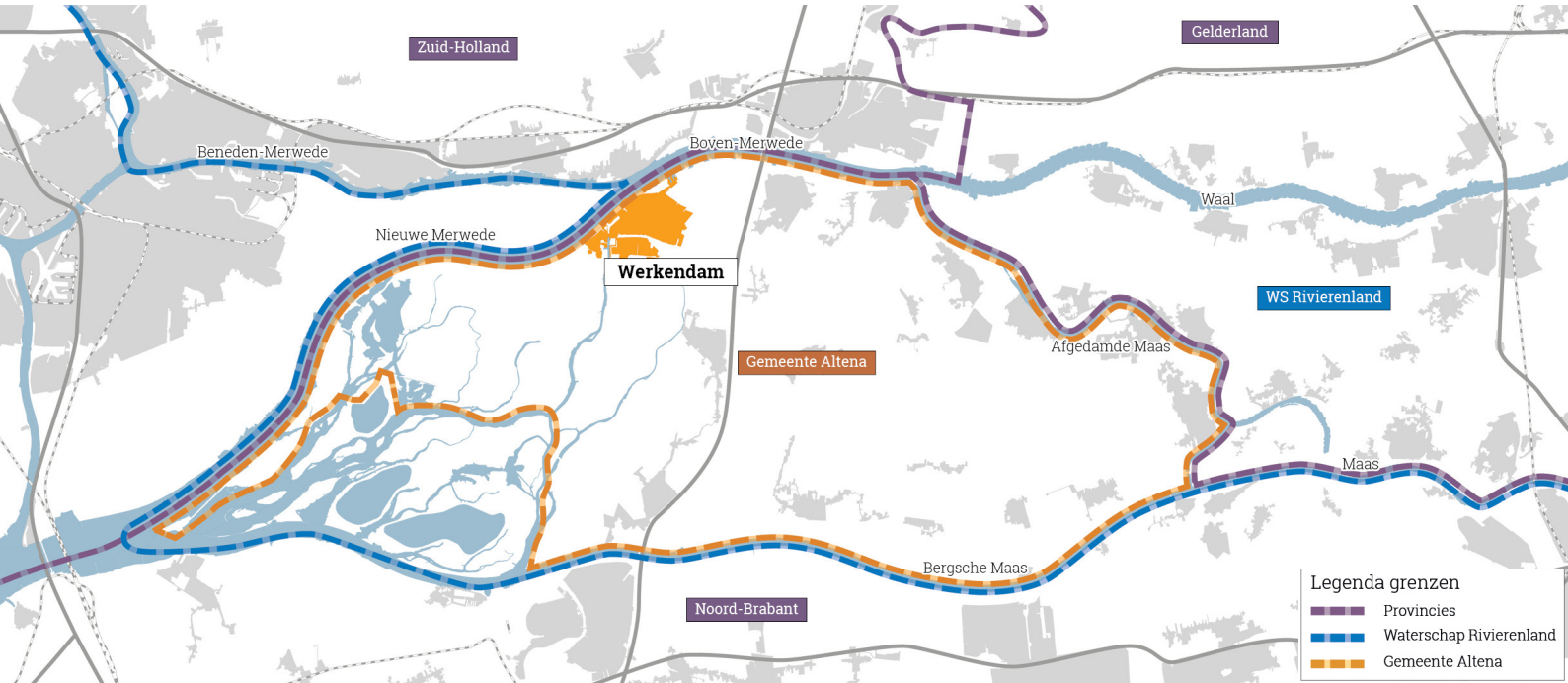
Voor het faciliteren van het scheepvaartcluster met haven- en kadeuitwerking werkt de gemeente aan een korte termijn en lange termijn aanpak.

Voor de korte termijn wordt op dit moment een plan uitgewerkt om een bestaand droog gedeelte bedrijventerrein te vergraven, opdat daar een insteekhaven met kadekavels kan worden gerealiseerd.

Dit is niet voldoende. Daarom is ook voor de lange termijn (rond 2030) uitbreiding nodig. Daarbij sluiten wij aan bij de doelen van Integraal Riviermanagement. Thema's zoals klimaatverandering, waterveiligheid, scheepvaart en laagwaterproblemen, waterkwaliteit en natuur worden integraal meegenomen.

Doel

Doel van deze brochure is om oplossingen te bieden voor de opgaven van de verschillende partijen op nationaal, regionaal en lokaal niveau in een samenhangende gebiedsvisie binnen de gemeente Altena. Daarmee presenteren wij een integraal toekomstbeeld. Onderdeel daarvan is een tijdlijn die weergeeft hoe verschillende onderdelen van de visie in tijd samenhangen.

DE WAAL

Visiekaart

De integrale gebiedsvisie gaat uit van een versterking van de gebruiksfuncties bij de rivier. Enerzijds gaat dat om uitbreiding van het maritieme cluster met een nieuwe haven, waarin innovatie en duurzaamheid centraal staan.

Anderzijds wordt in het traject tussen Woudrichem en Werkendam de natuurwaarden in de uiterwaard krachtiger benadrukt. Dat kan door een meer natuurlijke inrichting van de uiterwaard en door een verruiming van de rivier met nevengeulen en langsdamme. Bovendien geeft een sterkere verbinding van de dorpsfronten met de rivier ook een verhoging van de ruimtelijke kwaliteit.

Opgaven en projecten

Langs de Merwede in en rondom Werkendam en Sleeuwijk, beide liggend in de gemeente Altena, spelen veel opgaven en ontwikkelingen die invloed hebben op de toekomst van het maritieme cluster bij Werkendam en de leefbaarheid van het gebied. Vooral in de komende 10 jaar komt veel daarvan samen. Er zijn verschillende stakeholders met uiteenlopende opgaven, plannen en wensen.

De belangrijkste stakeholders zijn, naast de gemeente Altena, het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, het ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Rijkswaterstaat, drie provincies, Waterschap Rivierenland, buurgemeenten, het maritieme cluster van Werkendam (grotendeels verenigd in Werkendam Maritime Industries, WMI) en Koninklijke BLN Schuttevaer, afdeling Werkendam.

Op de navolgende pagina's is een overzicht gegeven van de belangrijkste opgaven, plannen en wensen die op dit moment spelen.

1a Plan: uitbreiding haven

Primaire stakeholders: gemeente Altena, maritieme cluster Werkendam

Werkendam heeft een uniek maritiem cluster op een unieke locatie aan een Europese hoofdtransportcorridor. Het leeuwendeel van het goederenvervoer over water dat van Antwerpen of Rotterdam naar het Europese achterland gaat, komt langs Werkendam. En vice versa. Alles op het gebied van de maritieme maakindustrie is in Werkendam beschikbaar. Het is een belangrijk innovatief cluster op het gebied van verduurzaming van hoofdzakelijk de binnenscheepvaart. Het cluster bouwt schepen om zodat ze kunnen varen op alternatieve brandstoffen, en bouwt schepen die (deels) elektrisch varen. Daarnaast speelt het cluster in op de bouw van schepen met een beperktere diepgang waardoor het goederenvervoer over water ook bij laag water robuust blijft. Het cluster is goed voor 11% van de werkgelegenheid binnen de gemeente.
Er is geen uitbreidingsruimte meer. Hierdoor dreigen bedrijven te vertrekken en een aantal heeft dat al gedaan. De gemeente heeft een visie voor de korte en lange termijn om extra ruimte te realiseren. Dit plan voor de uitbreiding van de haven richt zich op de lange termijn met ingebruikname rond 2030. Het zorgt ervoor dat, naast behoud en versterking van de werkgelegenheid binnen de regionale economie, ook blijvend bijgedragen kan worden aan de nationale doelstellingen op het gebied van economie en klimaat (duurzaam en robuust goederenvervoer over water).

1b Project: insteekhaven

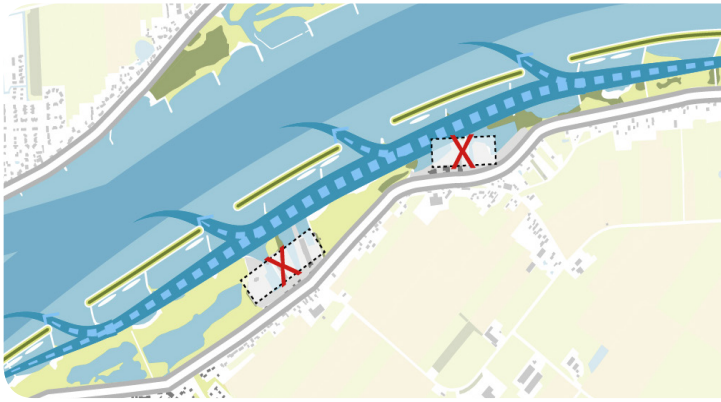
Primaire stakeholders: gemeente Altena en bedrijven

Om op korte termijn het ruimtegebrek (kade en aanliggend bedrijfsterrein) te adresseren, wordt de realisatie van een extra insteekhaven in de Biesboschhaven voorbereid door een bestaand droog bedrijventerrein hiervoor om te vormen. De realisatie hiervan is in 2021 gepland.

2 Opgave waterveiligheid: uiterwaarden Werkendam

Primaire stakeholders: Deltaprogramma Rivieren, provincie Noord-Brabant, provincie Gelderland

Het Deltaprogramma ontwikkelt strategieën om ook in de toekomst de waterveiligheid te kunnen borgen. In het kader van het Deltaprogramma zijn verschillende mogelijkheden voor rivierverruimende maatregelen in de Merwedes verkend. Voor de uiterwaarden bij Werkendam is dat verlaging van de uiterwaarden in combinatie met langsdammen. Het effect van deze maatregel is (samen met nevengeul Sleeuwijk (4) en landhoofd A27 (6)) in het 'nader onderzoek Werkendam' uit 2015 geschat op ca. 30-32 cm waterstandsdaling. Deze maatregel raakt enkele buitendijks gelegen bedrijven waarvoor een nieuwe (riviergebonden) locatie zal moeten worden gezocht. Vooral de langsdammen bieden kansen, bijvoorbeeld voor energieopwekking, voor de pleziervaart en voor verbetering van de ecologische kwaliteit.

3a Opgave waterveiligheid: dijkversterking Werkendam-Giessen (dijkring 24)

Primaire stakeholders: Waterschap Rivierenland/ HWBP, Rijkswaterstaat (bij buitendijks versterken)

Er zijn nieuwe waterveiligheidsnormen vastgesteld. De nu beschikbare informatie laat zien dat op het dijkvak Werkendam-Giessen veel stukken zijn waar het faalmechanisme piping een belangrijke rol speelt. Vóór 2023 vindt de volgende toetsronde van alle dijken plaats, waarna het HWBP een nieuw programma opstelt. De verwachting is dat dit dijkvak vanaf 2028 versterkt gaat worden (bron Opgavenkaart IRM Waal-Merwedes). Vanwege de vele, deels monumentale woningen, een begraafplaats en het cultuurhistorisch dijklint onder, aan of op de dijk heeft buitendijkse versterking sterk de voorkeur. Indien de rivierverruimende maatregelen worden uitgevoerd, compenseert dit het opstuwend effect van de buitendijkse versterking op de waterstand.

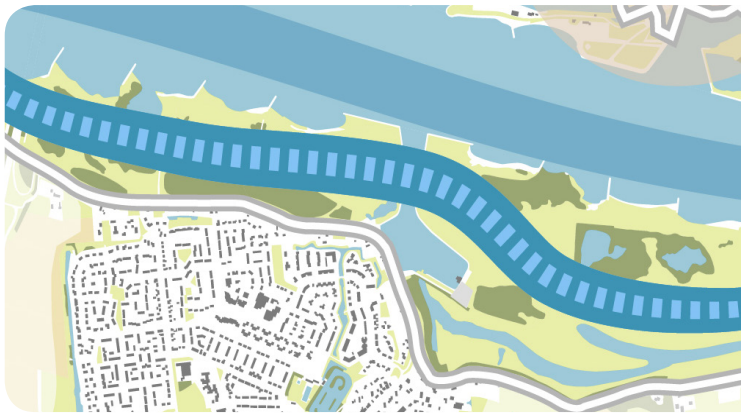
3b Opgave waterveiligheid: dijkversterking Bandijk (dijkring 23)

Primaire stakeholders: Waterschap Rivierenland/ HWBP

Er zijn nieuwe waterveiligheidsnormen vastgesteld. Vóór 2023 vindt de volgende toetsronde van alle dijken plaats, waarna het HWBP een nieuw programma opstelt. Dan wordt ook bekend wanneer dit dijkvak versterkt gaat worden.

4 Opgave waterveiligheid: verkenning nevengeul Sleeuwijk

Primaire stakeholders: Deltaprogramma Rivieren, provincie Noord-Brabant, provincie Gelderland

Binnen het Deltaprogramma is ook de aanleg van een nevengeul tussen Woudrichem en de A27 in beeld. In 2015 is hiervoor al een pre-MIRT-verkenning uitgevoerd in opdracht van Rijkswaterstaat. Deze rivierverruiming is zeer effectief voor waterstandsdaling in de rivier. Bij uitvoering van de rivierverruimende maatregelen - (2) uiterwaarden Werkendam, (4) nevengeul Sleeuwijk en (6) landhoofd A27 - langs de Merwede ontstaat extra ruimte in de rivier waarmee buitendijks dijkversterking gecompenseerd kan worden. Wel moet rekening worden gehouden met de bestaande natuurwaarden. Dat geldt ook voor eventuele compensatie.

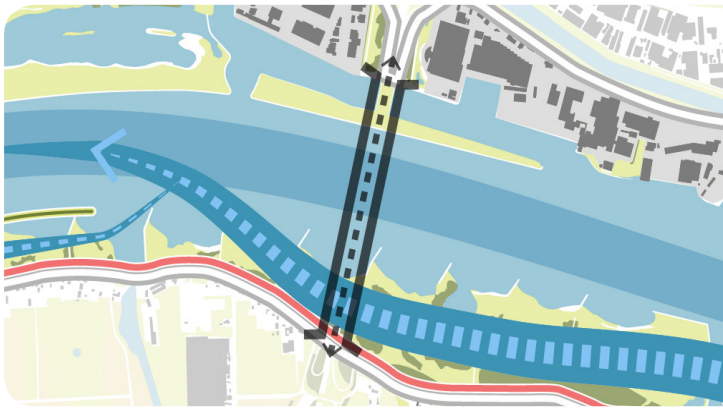
5 Opgave: Kaderrichtlijn Water (KRW)

Primaire stakeholder: Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid

Rijkswaterstaat is in de Biesbosch en de Merwedes op zoek naar 57 hectare voor de ontwikkeling van zoetwatergetijdennatuur binnen de Kaderrichtlijn Water. Tot 2021 is de opgave de uitvoering van een planstudie in de Noordbovenpolder met het doel om dit gebied tot 2027 als zoetwatergetijdennatuur te ontwikkelen. De realisatie in dit gebied werd echter lastig. Daarom is het zoekgebied uitgebreid naar gebieden in hetzelfde waterlichaam. De uiterwaarden tussen Werkendam en Woudrichem hebben ook de potentie om bij te dragen aan het realiseren van deze doelen. Zeker wanneer in de Otterpolder geen zoetwatergetijden natuur ontwikkeld kan worden. De uiterwaarden vallen binnen het waterlichaam Boven- tot Beneden-Merwede.

6 Project: brug A27 en wens: snelle fietsverbinding

Primaire stakeholders: Rijkswaterstaat, gemeente Altena

De Merwedebrug, onderdeel van de A27, wordt vervangen door twee nieuwe bruggen. Het zuidelijke landhoofd wordt doorstroombaar gemaakt waardoor de mogelijkheid voor de aanleg van een nevengeul bij Sleeuwijk blijft bestaan. In het kader van het mobiliteitsmanagement voor de A27 (tijdens de reconstructie van 2022-2029) is de wens voor een snelle fietsverbinding (en/of optimalisatie van de bestaande) ingebracht. Het is nog niet bekend in hoeverre hieraan gevolg kan worden gegeven. Wel biedt deze de mogelijkheid mensen te stimuleren tijdens de werkzaamheden gebruik te maken van de fiets als vervoersmiddel. In de hoop dat de mensen dit voortzetten na afronding van de werkzaamheden.

7 Wens: nieuwe ontsluitingsweg

Primaire stakeholder: gemeente Altena

De Dijkgraaf den Dekkerweg is momenteel de enige directe verbinding van de kern Werkendam en de havens met de snelweg A27. Om deze weg te ontlasten zou een nieuwe weg ten noorden van Werkendam een oplossing kunnen zijn, mogelijk met een directe aansluiting op de A27. De gemeente Altena voert momenteel een variantenstudie uit naar een alternatief ter ontlasting van de Dijkgraaf den Dekkerweg, waarvan deze noordelijke variant een kansrijke is.

8 Wens: behoud veerverbinding Werkendam-Boven-Hardinxveld en onderzoek naar noodzaak behoud andere veerverbindingen

Primaire stakeholders: gemeente Altena, Riveer en daarbij aangesloten gemeenten

Werkendam beschikt over een veerverbinding via Hardinxveld naar Gorinchem en vice versa. De wens is dit waternetwerk in de toekomst te behouden. Uit een nog uit te voeren behoefteonderzoek zal blijken of er een noodzaak tot voor het behoud van de andere veerverbindingen.

9 Opgave: herontwikkeling 'Voorhaven'

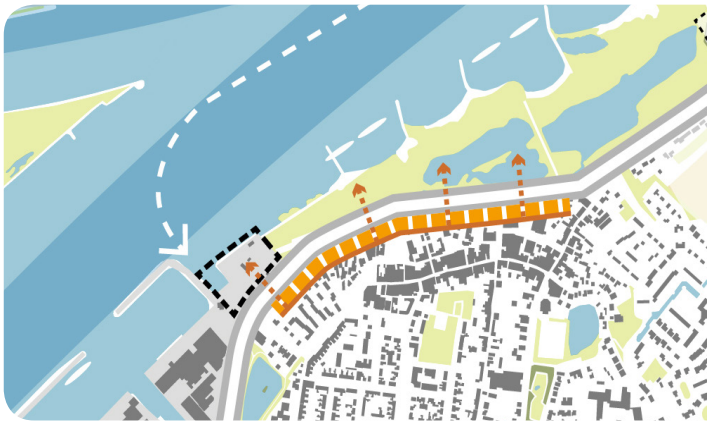
Primaire stakeholders: gemeente Altena en Rijkswaterstaat, eigenaar bedrijfskavel

Tussen de Beatrixhaven en de uiterwaarden van Werkendam ligt een kleine 'vergeten' haven. Er is potentie om deze haven een nieuwe bestemming te geven en aan te laten sluiten bij de ambitie om het waterfront en de relatie met het dorp verder te versterken. Het haventje is gedeeltelijk van de gemeente en gedeeltelijk van Rijkswaterstaat. Grenzend aan dit haventje ligt een buitendijks particulier bedrijfskavel. Herontwikkeling daarvan levert kwaliteitsverbetering op en sluit aan bij de ambitie het waterfront te verbeteren. Deze herontwikkeling kan ook bijdragen aan de ontwikkeling van de uiterwaarden Werkendam zoals omschreven onder 2.

10 Lange termijnwens: versterken waterfront en oude dijk als cultuurhistorische route /verbeteren ruimtelijke kwaliteit

Primaire stakeholder: gemeente Altena

Werkendam heeft een nog onderbenut potentieel voor recreatie en toerisme. De nabijheid van de Biesbosch en de ligging aan de rivier kunnen beter worden benut. Er ligt een potentie om de ruimtelijke kwaliteit en openbare ruimte langs de rivier te versterken. Naast het versterken van het waterfront zelf, kunnen ook de (historische) verbindingen tussen het centrum en de rivier worden versterkt.
De Werkensedijk is een route over de oude cultuurhistorische dijk. Het oude patroon van de dijk is niet meer goed zichtbaar. Deze dijk kan mogelijk tot aan het waterfront doorgetrokken worden. Zo kan deze plek - samen met (8) en (9) - een toeristische bestemming worden en bijdragen aan het behoud van het cultuurhistorische erfgoed.

11 Opgave: overnachtingsplaatsen

Primaire stakeholders: Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid, gemeente Altena, Koninklijke BLN Schuttevaer

In het gebied rond Gorinchem, Hardinxveld-Giessendam en Werkendam streeft de overheid op termijn naar opheffing van ankerplaatsen op de rivier waardoor de veiligheid op de vaarweg toeneemt. Daarnaast staat ook de beschikbaarheid van ligplaatsen in gemeentelijke havens onder toenemende druk van industrie en grotere scheepsafmetingen. Op termijn ontstaat hierdoor in dit gebied een tekort aan overnachtingsplaatsen. Er is dus behoefte aan capaciteitsuitbreiding van overnachtingsplaatsen langs de Merwedes (14 stuks). Bij een herinrichting van de uiterwaard tussen Woudrichem en Werkendam kan hiermee rekening gehouden worden. Dat geldt ook voor de havenuitbreiding (zie voobeeld uitwerking).

12 Wens: recreatiepoort Noordwaard

Projecteigenaar: gemeente Altena, toekomstige ontwikkelaar/pachter, grondeigenaar, terreinbeherende instantie

Er is steeds meer vraag naar ruimte voor verblijfsrecreatie. Daarom leeft er een wens voor het aanleggen van een nieuwe recreatiehaven in de Biesbosch, zuidelijk van Werkendam. Deze jachthaven vormt een onderdeel van een grotere recreatieontwikkeling. Bij de ontpoldering van de Noordwaard is er voor gekozen om niet verspreid in het gebied allerlei recreatieve initiatieven toe te staan maar deze te clusteren bij de entree van de Noordwaard (de recreatiepoort). Het gaat onder andere om een specifieke vorm van varen door een gebied met kreken en bij het gebied passende vormen van verblijfsrecreatie. Dit gebied dient nog verder ontwikkeld te worden.

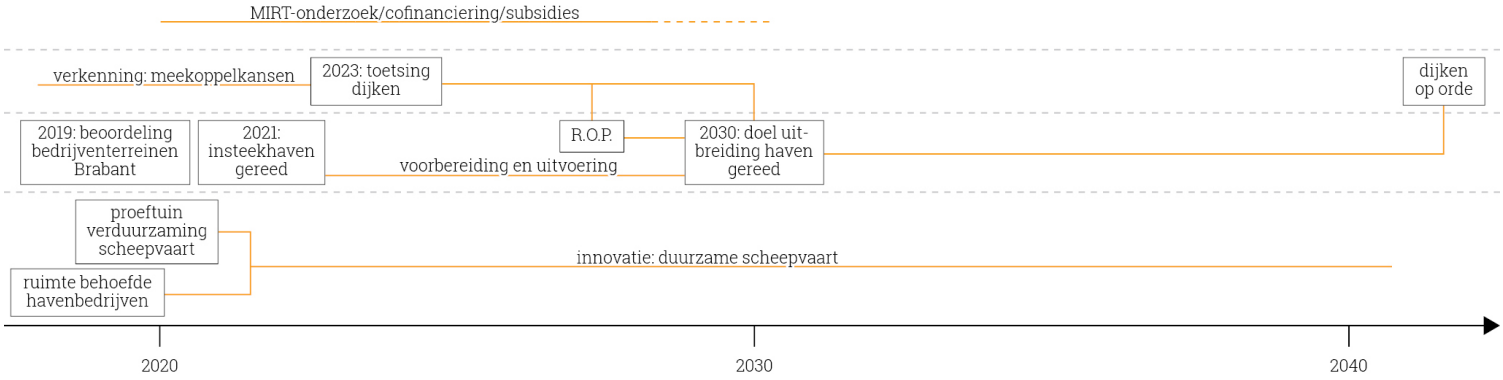
Voorbeeld uitwerking toekomstbestendige uitbreiding

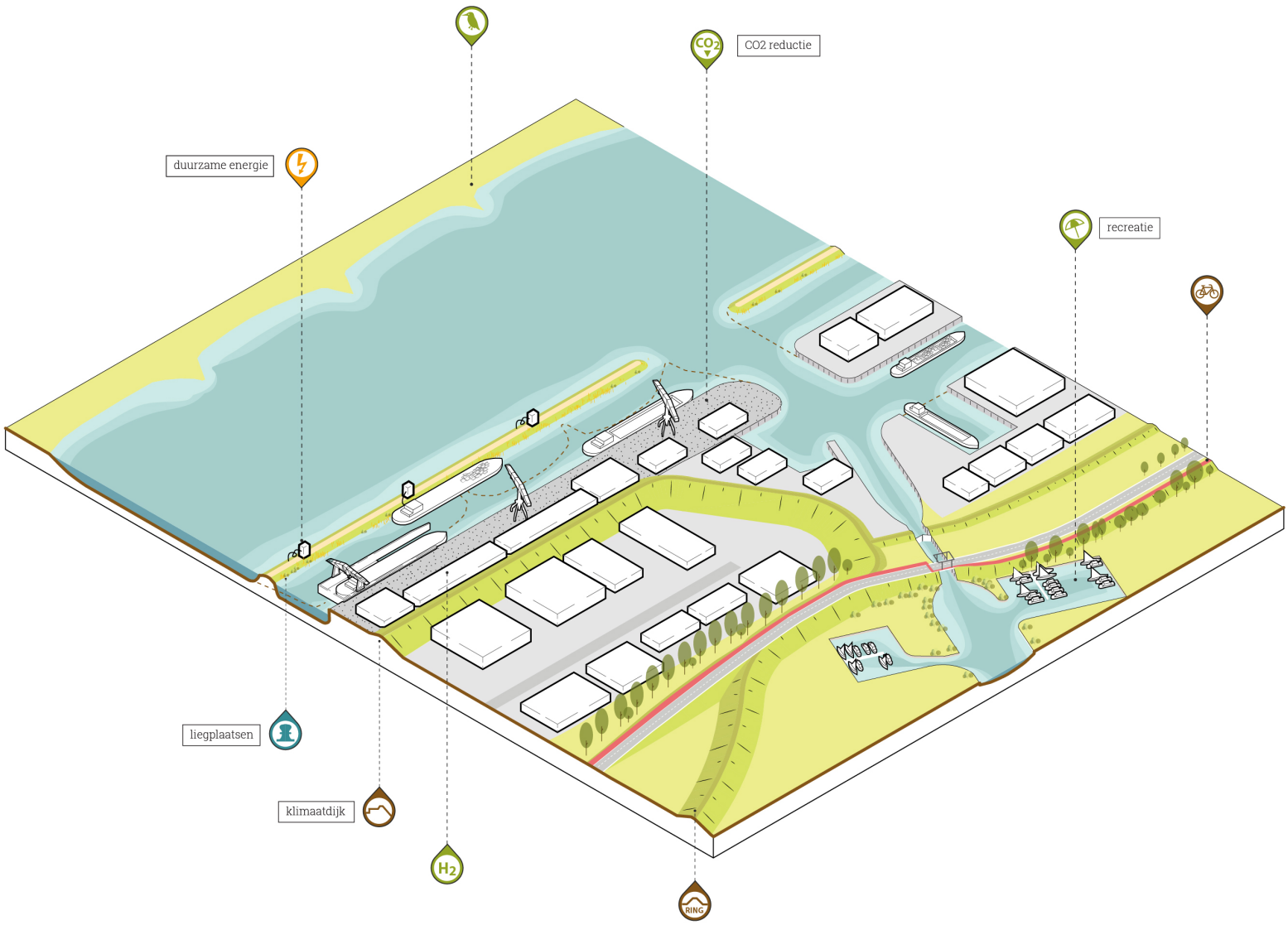
De toekomstbestendige haven wordt door herontwikkeling geïntegreerd met de Beatrixhaven en het bedrijventerrein Bandijk. Door een uitgekiend, innovatief ontwerp en een slimme inrichting kan de aanwezige waterkering worden omgevormd tot een duurzame Deltadijk waarop watergebonden bedrijvigheid mogelijk wordt. Met de havenaanleg ontstaat voldoende potentie voor kades die benut worden voor zowel scheepsafbouw aan de landzijde als voor rijksovernachtingsplaatsen met oplaadvoorzieningen aan de rivierzijde.

Het Werkendamse maritieme cluster is groot geworden door de bouw van binnenvaartschepen. Alie disciplines zijn in Werkendam aanwezig en door samenhang, samenwerking en een hoog arbeidsethos heeft het cluster een goede naam en een unieke positie verworven. Het is de ambitie van de Werkendamse bedrijven om substantieel bij te dragen aan een klimaatneutrale en emissieloze scheepvaart. Daarom investeren en innoveren zij volop.
Voorbeelden van in de praktijk uitgevoerde innovaties zijn slimme scheepsontwerpen, energiebesparende roeren en recentelijk de oplevering van het eerste schip dat gedurende een traject geheel emissieloos op batterijen kan varen. De energietransitie heeft de volle aandacht van het cluster. Aan ontwikkelingen rondom waterstof en batterijvaren wordt actief bijgedragen. Werkendam zou, gelet op de strategische ligging, een grotere rol kunnen spelen bij de bunkering van bijvoorbeeld biobrandstof, LNG, waterstof, methanol en wissel van batterijen.

Het Werkendamse maritieme cluster speelt ook in andere natte sectoren een grote rol. In de offshore wind, olie en gas zorgen Werkendamse bedrijven voor de engineering en bouw van slimme constructies en zeeschepen die windmolenonderdelen vervoeren. Ook in de waterbouw is Werkendam sterk. Daar zijn bijvoorbeeld de ontwikkelingen rondom biocompososiet veelbelovend.

Recreatie zal zich concentreren ten zuiden van de Biesboschsluis in de vorm van bestaande recreatiehavens en de recreatiepoort die toegang biedt tot de Noordwaard. In deze uitwerking komt een vrij liggend fietspad naar de Noordwaard. Er wordt getracht nadelige effecten op het tegenover de haven gelegen Natura 2000 gebied in de Sliedrechtse Biesbosch te beperken via een duurzame innovatieve aanleg en gebruik van de haven. Als dat niet of niet helemaal lukt worden nadelige effecten gecompenseerd in de natuurlijke uiterwaarden tussen Werkendam en Woudrichem en elders.

MIRT-onderzoek/cofinanciering/subsidies
verkenning: meekoppelkansen
2023: toetsing dijken
dijken op orde
2019: beoordeling bedrijventerreinen Brabant
2021: insteekhaven gereed
R.O.P.
2030: doel uit-breiding haven gereed
voorbereiding en uitvoering
proeftuin verduurzaming scheepvaart
innovatie: duurzame scheepvaart
ruimte behoefde havenbedrijven
2020
2030
2040

CO2 reductie
duurzame energie
recreatie
liegplaatsen
klimaatdijk
H2
RING

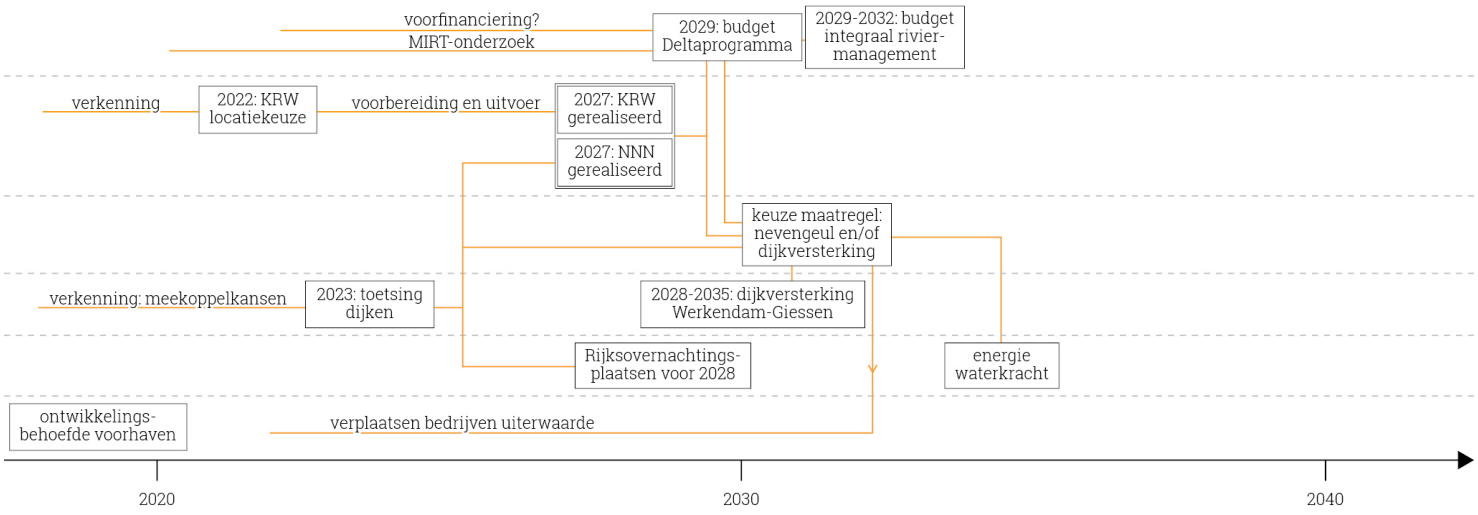
Voorbeeld uitwerking natuurlijke uiterwaard

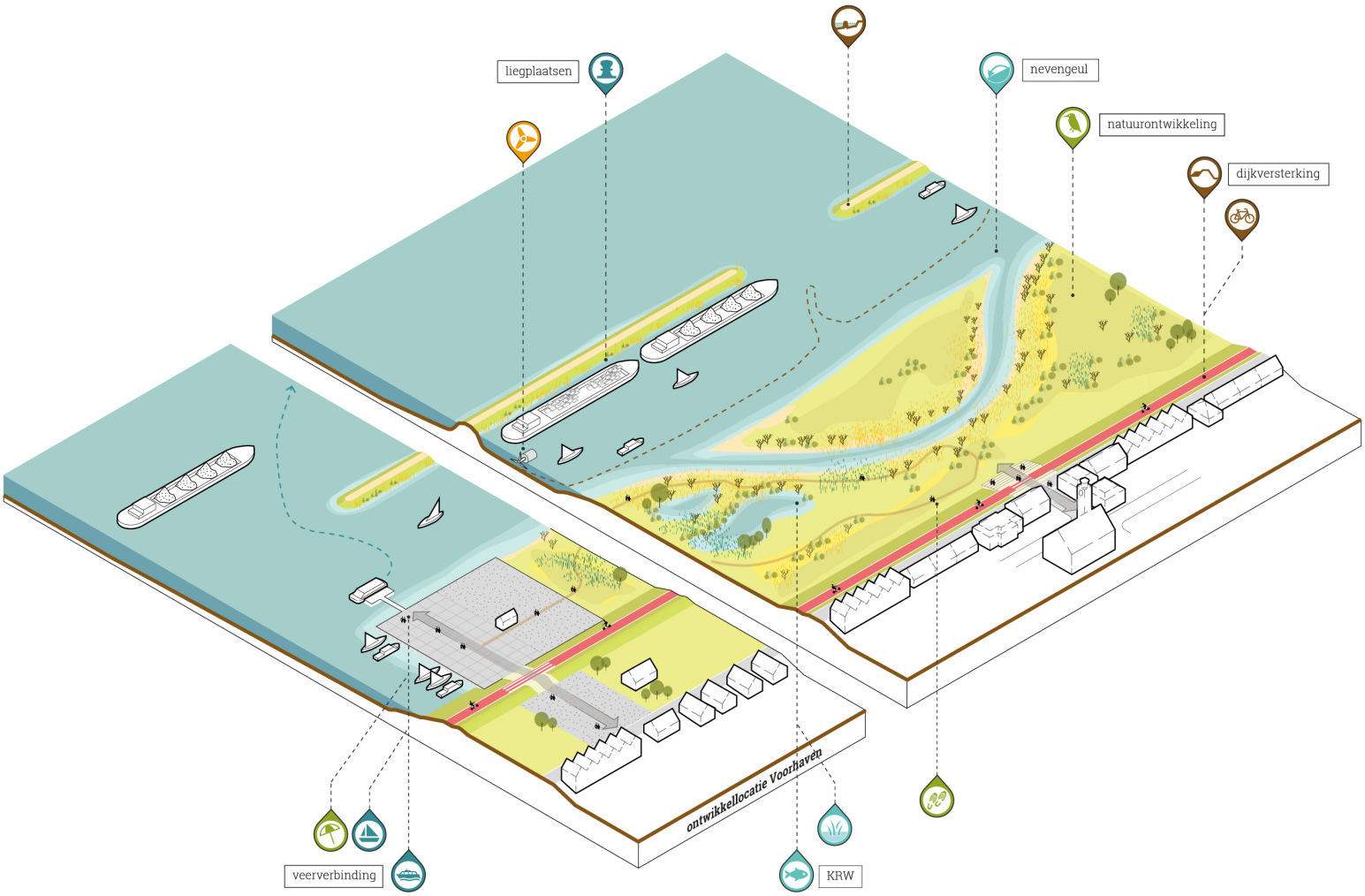
Herinrichting van de uiterwaard tussen Woudrichem en Werkendam vormt de sleutel tot de realisatie van diverse opgaven. Verwijdering van obstakels zoals het bruggenhoofd van de Merwedebrug en bebouwing van bedrijven en enkele woningen in de uiterwaard, het vervangen van kribben door langsdammen en het afgraven van de uiterwaard zorgen op langere termijn voor hernieuwde rivierverruiming.

Alle bovenstroomse gelegen riviergemeentes langs de Waal (Gorinchem, Zaltbommel en andere) hebben hier profijt van. Bovendien biedt de rivierverruiming ruimte/ compensatie voor buitendijkse dijkversterking op het traject Werkendam-Giessen. Uitgeplaatse bedrijven kunnen worden ondergebracht in de toekomstbestendige uitbreiding van de haven.

In de natuurlijke uiterwaard is ruimte voor nevengeulen (Sleeuwijk) en intergetijden-natuur (Werkendam). Hier kan ook compensatie worden gevonden voor nadelige effecten van de toekomstbestendige uitbreiding van de haven en voor realisatie van het Natuur Netwerk Brabant. Mogelijk moet wel rekening gehouden worden met compensatie van bestaande natuurwaarden. De langsdammen bieden plaats voor rijksovernachtingsplaatsen buiten de vaarweg of mogelijkheden voor energieopwekking middels innovatieve drijvende watermolens. Mogelijk is deze ruimte ook geschikt voor recreatievaart.

In combinatie met dijkversterking zullen de waterfronten van de dorpskernen worden hernieuwd zodat de verbinding tussen dorp en rivier wordt hersteld. Van hieruit kan de uiterwaard met struinpaden worden beleefd. Ook fietsers (scholieren, forenzen en recreanten) tussen Giessen en Werkendam kunnen van het rivierlandschap genieten door aanleg van een nieuw verhoogd fietspad, gescheiden van het dijkverkeer aan de voet van de versterkte dijk. De aanlegplaatsen van het veer bij Werkendam en Sleeuwijk worden meegenomen bij het herstel van de waterfronten zodat hier recreatieve overstappunten ontstaan.

voorfinanciering?
MIRT-onderzoek
2029: budget Deltaprogramma
2029-2032: budget integraal rivier-management
verkenning
2022: KRW locatiekeuze
voorbereiding en uitvoer
2027: KRW gerealiseerd
2027: NNN gerealiseerd
keuze maatregel: nevengeul en/of dijkversterking
verkenning: meekoppelkansen
2023: toetsing dijken
2028-2035: dijkversterking Werkendam-Giessen
Rijksovernachtings-plaatsen voor 2028
energie waterkracht
ontwikkelings-behoefde voorhaven
verplaatsen bedrijven uiterwaarde
2020
2030
2040

liegplaatsen
nevengeul
natuurontwikkeling
dijkversterking
ontwikkellocatie Voorhaven
veerverbinding
KRW

Met dank aan:

Onderstaande organisaties en personen hebben bijgedragen aan deze brochure, in een of meerdere werksessies, binnen de klankbordgroep of op andere wijze.

DE WAAL

Colofon

Dit is een uitgave van:

Gemeente Altena
Sportlaan 170, 4286 ET Almkerk
Postbus 5, 4286 ZG Almkerk
t. (0183) 51 61 00
f. (0183) 66 03 97
e. info@gemeentealtena.nl

Samenstelling en vormgeving:

Mona zum Felde
Anne Loes Nillesen

Frans Hoefsloot
Jeroen Rijnbeek

Annabel Jacobs

Publicatiedatum: 27 juni 2019
Oplage: 100 exemplaren
Contact: Anja Boterblom | a.boterblom@gemeentealtena.nl | 0183 50 51 67 27
Corine Lankhaar | c.lankhaar@gemeentealtena.nl | 0183 50 51 68 07